

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

РІЗНИКА Вячеслава Володимировича

на дисертаційну роботу

**«РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ
МАГІСТРІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ МЕДІАТЕХНОЛОГІЙ»**

ХРЕНОВА Дениса Олександровича

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами. Актуальність проблеми розвитку критичного мислення в умовах цифрової трансформації освіти є беззаперечною та перебуває в центрі сучасного науково-педагогічного дискурсу. Сучасне інформаційне середовище, що характеризується надлишковістю, динамічністю та неоднорідністю інформаційних потоків, зумовлює потребу у формуванні в майбутніх фахівців освіти здатності до критичного аналізу, інтерпретації та оцінювання інформації, прийняття обґрунтованих рішень і відповідальної поведінки в медіапросторі.

Важливість досліджуваної проблеми зумовлена стрімкою цифровізацією суспільства, зростанням ролі інформаційно-комунікаційних технологій та необхідністю переосмислення підходів до професійної підготовки магістрів освіти. В умовах інтенсивних інформаційних потоків та цифрової трансформації освіти формування здатності критично оцінювати, інтерпретувати й застосовувати інформацію стає ключовою складовою професійної компетентності сучасного педагога.

Обґрунтованість вибору теми вдало продемонстровано автором через виявлення суперечностей між: зростаючими вимогами до розвитку аналітичного, рефлексивного та критичного мислення майбутніх педагогів і недостатнім рівнем їх реалізації в освітньому процесі; інноваційними можливостями медіатехнологій і недостатньою готовністю педагогічних кадрів до їх ефективного використання; теоретичним осмисленням феномена

критичного мислення та відсутністю цілісних педагогічних технологій його формування у вищій школі.

У роботі обґрунтовано, що критичне мислення розглядається як інтегративна професійно-особистісна якість, що поєднує когнітивну гнучкість, аналітичність, рефлексивність, аргументованість суджень і здатність діяти автономно в інформаційно-медійному середовищі.

Автор переконливо доводить, що медіатехнології виступають не лише інструментом передачі інформації, а й засобом розвитку аналітичного мислення, формування медіаграмотності та здатності до критичного сприйняття інформації, що підсилює актуальність дослідження в контексті сучасних освітніх трансформацій.

Отже, обрана тема дисертаційного дослідження є актуальною, своєчасною та має важливе значення для розвитку педагогічної науки і практики в умовах цифровізації освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота Д.О. Хренова характеризується належним рівнем наукової обґрунтованості, логічністю структури та цілісністю викладу матеріалу. Автором чітко визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету та завдання, які узгоджуються з темою дисертації та послідовно реалізуються у змісті роботи.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування, розроблення та експериментальна перевірка моделі розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти засобами медіатехнологій, що знаходить відображення у змісті всіх розділів дисертації та визначає логіку наукового пошуку.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять взаємопов'язані підходи, зокрема системно-синергетичний, компетентнісний, діяльнісний, комунікативний, інтегративний та ціннісно-світоглядний, що

забезпечують комплексний розгляд проблеми розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти в умовах цифрового освітнього середовища.

У дисертації здійснено ґрунтовний аналіз філософських, психологічних і педагогічних джерел. Це дозволило автору:

- уточнити сутність поняття «критичне мислення майбутнього магістра освіти» як інтегративної професійно-особистісної якості;
- розкрити його структуру через когнітивно-інтелектуальний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-рефлексивний та технологічно-медійний компоненти;
- розробити та теоретично обґрунтувати модель розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти засобами медіатехнологій; визначити критерії, показники та рівні сформованості критичного мислення;
- експериментально перевірити ефективність розробленої моделі розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти засобами медіатехнологій.

Для досягнення поставленої мети використано комплекс взаємодоповнювальних методів дослідження: теоретичних (аналіз, узагальнення, систематизація, моделювання), емпіричних (спостереження, аналіз освітньої діяльності, виконання аналітичних і проєктних завдань), а також методів кількісної та якісної обробки результатів, що забезпечує достовірність отриманих результатів.

Важливим здобутком є розроблення та теоретичне обґрунтування педагогічної моделі розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти засобами медіатехнологій, яка охоплює цільовий, концептуальний, змістовий, технологічний та результативний компоненти, а також визначення педагогічних умов її ефективної реалізації .

Обґрунтованість висновків підтверджується результатами експериментальної перевірки, у межах якої застосовано розроблений діагностичний інструментарій, що поєднує стандартизовані методики,

авторські завдання, есе, дебати, е-портфоліо та цифрові інструменти самооцінювання.

Висновки до кожного розділу та загальні висновки логічно впливають із результатів дослідження, узагальнюють отримані дані та підтверджують досягнення поставленої мети.

Достовірність результатів дослідження забезпечена ґрунтовним аналізом теоретичних джерел, застосуванням комплексу взаємодоповнювальних методів (теоретичних, емпіричних та статистичних), а також тривалим характером дослідно-експериментальної роботи. Статистична значущість отриманих даних підтверджена за допомогою критерію Стюдента, що демонструє достовірну різницю між показниками експериментальної та контрольної груп ($p < 0.001$).

Отже, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Д.О. Хренова, є достатнім і не викликає сумнівів.

Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертації. Оцінюючи наукову новизну результатів дисертаційного дослідження Д.О. Хренова, слід відзначити, що отримані автором положення мають теоретичне та практичне значення для розвитку педагогічної науки, зокрема у сфері професійної підготовки майбутніх магістрів освіти в умовах цифровізації.

До наукової новизни слід віднести:

- розроблену та теоретично обґрунтовану автором модель розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти засобами медіатехнологій, яка інтегрує цільовий, концептуальний, змістовий, технологічний і результативний компоненти та забезпечує цілісний процес формування аналітичних, рефлексивних і мотиваційно-ціннісних характеристик особистості майбутнього педагога;

- визначення педагогічних умов ефективного реалізації цієї моделі, зокрема створення медіатехнологічного освітнього середовища, інтеграцію

аналітичних, дискусійних і фактчекінгових завдань у зміст навчання, а також організацію проєктної діяльності магістрантів зі створення власного освітнього медіапродукту;

- уточнення сутності поняття «критичне мислення майбутнього магістра освіти» як інтегративної професійно-особистісної якості, що поєднує когнітивну гнучкість, аналітичність, рефлексивність, аргументованість суджень і здатність до автономної діяльності в інформаційно-медійному середовищі.

Набули подальшого розвитку: наукові положення щодо структури критичного мислення як багатовимірного утворення, що включає когнітивно-інтелектуальний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-рефлексивний та технологічно-медійний компоненти; підходи до діагностики рівнів сформованості критичного мислення, які передбачають використання комплексного інструментарію (тести, кейси, есе, дебати, е-портфоліо, цифрові засоби самооцінювання).

Достовірність наукових положень і висновків забезпечується: теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дослідження; використанням комплексу взаємодоповнювальних методів, відповідно до мети й завдань дослідження; логічною послідовністю викладу матеріалу; експериментальною перевіркою ефективності запропонованої моделі; узгодженістю отриманих результатів із сучасними науковими підходами до розвитку критичного мислення та медіаосвіти.

Дисертант продемонстрував належний рівень наукової культури, обізнаність із сучасними дослідженнями у галузі педагогіки, медіаосвіти та цифрової дидактики, що дозволило сформулювати обґрунтовані наукові положення та висновки.

Таким чином, дисертація Д.О. Хренова містить науково обґрунтовані результати, які характеризуються новизною, достовірністю та мають вагомe значення для подальшого розвитку теорії і методики професійної підготовки педагогічних кадрів.

Значення одержаних результатів для науки і практичного використання. Теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження Д.О. Хренова мають важливе значення для розвитку педагогічної науки та вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх магістрів освіти в умовах цифрової трансформації.

Теоретичне значення роботи полягає в обґрунтуванні концептуальних засад розвитку критичного мислення як інтегративної професійно-особистісної якості майбутнього педагога, уточненні його сутності, структури та змістових характеристик, а також у розробленні цілісної педагогічної моделі цього процесу. Запропонований підхід поглиблює наукові уявлення про можливості медіаосвітнього середовища як чинника розвитку аналітичного, рефлексивного та ціннісного мислення здобувачів освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає у створенні, апробації та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти спеціального навчального модуля «Розвиток критичного мислення майбутніх магістрів освіти засобами медіатехнологій», який поєднує теоретичну підготовку, практичну діяльність і рефлексивні практики.

У межах зазначеного модуля автором розроблено навчально-методичне забезпечення, що включає: робочу програму; систему практичних занять; інтерактивні тренінги; проєктні завдання; кейси, дебати та аналітичні завдання; онлайн-тести та інструктивні матеріали з використання цифрових платформ (зокрема Moodle, Canva, Miro, Padlet, Mentimeter, YouTube Studio).

Важливим практичним здобутком є розроблення методики діагностики рівнів сформованості критичного мислення, яка поєднує кількісні та якісні інструменти оцінювання (стандартизовані тести, есе, дебати, е-портфоліо, самооцінювання), що дозволяє здійснювати комплексний моніторинг розвитку досліджуваної якості у здобувачів магістерського рівня освіти.

Результати дослідження можуть бути використані: у процесі підготовки здобувачів за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки; під

час викладання дисциплін педагогічного циклу; у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників та післядипломної освіти; при розробленні освітніх програм, стандартів, навчальних модулів і електронних курсів; у подальших наукових дослідженнях у галузях педагогічної інноватики, медіаосвіти та цифрової дидактики.

Отже, отримані результати мають вагоме теоретичне і прикладне значення, сприяють підвищенню якості професійної підготовки майбутніх педагогів та можуть бути широко впроваджені в освітню практику.

Повнота викладу основних положень дисертації у наукових публікаціях. Основні результати дисертаційного дослідження Д.О. Хренова достатньою мірою відображено у наукових публікаціях автора, що засвідчує їх апробацію в науковому середовищі та відповідність вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

У публікаціях автора висвітлено ключові положення дослідження, зокрема: теоретичні засади розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти; сутність і структуру критичного мислення як інтегративної професійно-особистісної якості; можливості використання медіатехнологій у процесі професійної підготовки педагогів; обґрунтування педагогічних умов і моделі розвитку критичного мислення; результати експериментальної перевірки ефективності запропонованих підходів.

Опубліковані праці відображають основний зміст дисертації, її наукові результати, висновки та практичні рекомендації, що дає підстави стверджувати про достатній рівень апробації дослідження.

Характеристика структури та змісту дисертації. Дисертаційна робота Д.О. Хренова має логічно вибудовану, цілісну та науково обґрунтовану структуру, що відповідає меті, завданням і предмету дослідження.

Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальна структура дисертації забезпечує послідовне розкриття

досліджуваної проблеми – від теоретичного осмислення до практичної реалізації та експериментальної перевірки результатів.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти» присвячено теоретико-методологічному аналізу проблеми розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти в умовах цифровізації та медіатизації освітнього середовища. Дисертантом розкрито сутність критичного мислення як інтегративної професійно-особистісної якості майбутнього педагога; обґрунтовано його структуру (когнітивно-інтелектуальний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-рефлексивний, технологічно-медійний компоненти); проаналізовано сучасні підходи до розвитку критичного мислення у вищій школі; визначено суперечності у професійній підготовці педагогів; обґрунтовано роль медіатехнологій як інструменту розвитку критичного мислення. Результати першого розділу формують теоретичне підґрунтя для подальшого моделювання досліджуваного процесу.

Другий розділ «Педагогічна система розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти засобами медіатехнологій» присвячено теоретико-методичному обґрунтуванню моделі розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти засобами медіатехнологій. У розділі визначено методологічні підходи (системно-синергетичний, компетентнісний, діяльнісний, інтегративний, комунікативний, ціннісно-світоглядний); обґрунтовано систему принципів побудови моделі; розроблено структурно-функціональну модель, що включає цільовий, концептуальний, змістовий, технологічний і результативний компоненти; охарактеризовано етапи реалізації моделі (мотиваційно-діагностичний, практико-діяльнісний, рефлексивно-оцінювальний); визначено педагогічні умови її ефективної реалізації; розроблено зміст і структуру навчального модуля «Розвиток критичного мислення засобами медіатехнологій» та відповідне методичне забезпечення; запропоновано діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості критичного мислення.

Третій розділ «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності методики розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти» присвячено емпіричному підтвердженню результативності розробленої автором моделі та методики розвитку критичного мислення засобами медіатехнологій.

У розділі детально представлено організацію педагогічного експерименту, зокрема визначено його базу, контингент учасників, етапи проведення (констатувальний, формувальний і контрольний), а також логіку впровадження авторської методики у процес професійної підготовки майбутніх магістрів освіти. Особливу увагу приділено обґрунтуванню та характеристиці діагностичного інструментарію, який включає комплекс взаємодоповнювальних методів оцінювання рівнів сформованості критичного мислення (стандартизовані тести, аналітичні завдання, есе, дебати, е-портфоліо, цифрові інструменти самооцінювання), що забезпечує багатовимірний підхід до вимірювання досліджуваного феномена. Розкрито критерії, показники та рівні сформованості критичного мислення (високий, середній, низький), на основі яких здійснюється порівняльний аналіз результатів експериментальних і контрольних груп. Подано результати констатувального етапу, які відображають вихідний рівень сформованості досліджуваної якості, а також результати формувального експерименту, що демонструють позитивну динаміку змін під впливом упровадження авторської методики.

Аналіз отриманих даних дозволив встановити ефективність запропонованої моделі, що проявляється у зростанні рівня аналітичності, рефлексивності, аргументованості суджень та здатності здобувачів освіти до критичного осмислення інформації в медіасередовищі. Узагальнення результатів експерименту підтверджує доцільність інтеграції медіатехнологій у процес професійної підготовки майбутніх педагогів як чинника розвитку їхнього критичного мислення.

Загалом структура дисертації є логічною, послідовною, а зміст роботи характеризується цілісністю, внутрішньою узгодженістю та спрямованістю на вирішення поставленої наукової проблеми.

Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність порушень академічної доброчесності. Зміст дисертації відповідає спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за якою вона подається до захисту. Аналіз тексту дисертації дозволяє стверджувати, що дисертаційна робота Дениса Олександровича Хренова є результатом самостійного дослідження, а використані тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело. Дисертаційне дослідження характеризується єдністю змісту та відповідає вимогам щодо оформлення.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи загальний науковий рівень дисертаційного дослідження Д.О. Хренова, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання:

1. У першому розділі здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти в умовах медіаосвітнього середовища, що створює належне наукове підґрунтя дослідження. Водночас порівняльний аналіз зарубіжних практик розвитку критичного мислення засобами медіатехнологій представлено переважно на узагальненому рівні. На нашу думку, доцільним було б ширше залучити конкретні освітні кейси або апробовані моделі (зокрема практики університетів країн ЄС чи США), що дозволило б посилити прикладний вимір дослідження та аргументацію авторської моделі.

2. У роботі використовується значна кількість взаємопов'язаних понять («медіаосвіта», «медіатехнології», «цифрові технології», «медіакомпетентність»), що загалом є обґрунтованим з огляду на міждисциплінарний характер дослідження. Водночас в окремих фрагментах їх змістове розмежування подано узагальнено, що частково ускладнює чітке

визначення функціональних ролей кожного з них у межах авторської моделі. У цьому контексті доцільним видається додаткове уточнення їх співвідношення для підвищення термінологічної визначеності дослідження.

3. У дисертаційному дослідженні обґрунтовано структуру критичного мислення, яка включає когнітивно-інтелектуальний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-рефлексивний та технологічно-медійний компоненти. Разом з тим, аналіз змістового наповнення зазначених компонентів дає підстави для висновку про часткову функціональну близькість між діяльнісно-рефлексивним і технологічно-медійним компонентами, зокрема у площині використання цифрових інструментів для аналізу інформації та рефлексії. У цьому контексті доцільним видається більш чітке окреслення меж кожного компонента або додаткове обґрунтування їх інтеграції.

4. Автором визначено критерії, показники та рівні сформованості критичного мислення (високий, середній, низький), що створює основу для його діагностики. Водночас окремі аспекти процедури оцінювання представлено узагальнено, зокрема щодо її практичної реалізації. У цьому контексті доцільним видається більш детальне висвітлення підходів до забезпечення валідності та надійності застосованого діагностичного інструментарію (кейс-завдань, аналітичних есе, дебатної оцінки), а також уточнення механізмів узгодження результатів різних діагностичних процедур у межах єдиної системи оцінювання.

5. Дисертантом розроблено навчальний модуль «Розвиток критичного мислення майбутніх магістрів освіти засобами медіатехнологій» із використанням сучасних цифрових платформ (Moodle, Canva, Miro, Padlet, Mentimeter, YouTube Studio), що є вагомим практичним здобутком дослідження. Разом з тим, з метою посилення прикладної спрямованості роботи доцільним видається більш розгорнуте висвітлення окремих аспектів його реалізації, зокрема прикладів навчальних завдань і кейсів, можливих сценаріїв занять, а також досвіду впровадження модуля в різних академічних групах.

Зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Дениса Олександровича Хренова «Розвиток критичного мислення у майбутніх магістрів освіти засобами медіатехнологій» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають важливе теоретичне і практичне значення для розвитку педагогічної науки.

У роботі здійснено теоретичне узагальнення та розв'язання актуальної наукової проблеми розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти в умовах цифрової трансформації освіти, що полягає в обґрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці педагогічної моделі цього процесу із застосуванням медіатехнологій.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, є достатньо обґрунтованими, достовірними та логічно послідовними, що підтверджується використанням комплексу взаємодоповнювальних методів дослідження, аналізом значного масиву наукових джерел, а також результатами експериментальної перевірки.

Одержані результати характеризуються науковою новизною, зокрема у частині розроблення моделі розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти засобами медіатехнологій, визначення педагогічних умов її ефективної реалізації, уточнення сутності досліджуваного феномена та удосконалення діагностичного інструментарію.

Практичне значення дослідження полягає у розробленні та впровадженні навчально-методичного забезпечення, зокрема спеціального освітнього модуля, який може бути використаний у процесі підготовки здобувачів вищої освіти, підвищення кваліфікації педагогічних працівників та розроблення освітніх програм.

Науково-теоретичний аналіз основних положень дисертаційного дослідження Дениса Олександровича Хренова «Розвиток критичного

мислення у майбутніх магістрів засобами медіатехнологій» дає підстави для висновку, що робота є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне та практичне значення, заслуговує позитивної оцінки та відповідає пп.6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022р. (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017р. (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а її автор, Денис Олександрович Хренов заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії із галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри цифрових технологій навчання
Університету Григорія Сковороди,
в Переяславі

ВІДПІС Вячеслав РІЗНИК
Засвідчую
Нач. ВК *Аліна Олександрівна*